

УДК 174.4(075.8):334.012.23

Ткачук О.М.*професор кафедри економіки підприємства
та міжнародної економіки**Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету***Ткачук П.В.***головний лікар
Немирівської центральної районної лікарні***ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК «ЕКОЛОГІЇ ДУШІ»
В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ****FORMATION AND DEVELOPMENT OF «ECOLOGY OF THE SOUL»
IN CONDITIONS OF ECONOMIC TRANSFORMATION****АНОТАЦІЯ**

Статтю присвячено питанням розвитку та удосконалення душі людини під час реалізації підприємницької діяльності. Основні правила ведення бізнесу пов'язані з формуванням чесного, сумлінного ставлення до власної справи та до кожної людини, яка бере участь в реалізації бізнес-процесів. Досліджено проблеми бізнес-міграції на прикладі регіону для малого та середнього підприємництва в умовах економічної трансформації

Ключові слова: екологія, економічна трансформація, «екологія душі», мале та середнє підприємництво, боротьба з корупцією, бізнес-мігранти, регіон, зони конфлікту, кредитування.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены вопросы развития и совершенствования души человека в процессе предпринимательской деятельности. Основные правила ведения бизнеса связаны с формированием честного, добросовестного отношения к своему делу и к каждому человеку, участвующему в реализации бизнес-процессов. Исследованы проблемы бизнес-миграции на примере региона для малого и среднего бизнеса в условиях экономической трансформации.

Ключевые слова: экология, экономическая трансформация, «экология души», малый и средний бизнес, борьба с коррупцией, бизнес-мигранты, регион, зоны конфликта, кредитование.

ANNOTATION

the article discusses development and improvement of the human soul in the process of entrepreneurship. The main rules of business conduct connected with formation of honesty relations to own occupation and to every person, who takes part in the realization of business processes. The problems of business migration are studied based on the example of the region in small and middle business during the economic transformation.

Keywords: ecology, economic transformation, «ecology of soul», small and medium business, fight against corruption, business-migrants, region, conflict zones, loans.

Постановка проблеми. У статті визначаються основні засади щодо формування, розвитку та удосконалення підприємницької діяльності на прикладі малого та середнього бізнесу в Україні. Приділено увагу дослідженню людської поведінки під час співпраці у внутрішньому та зовнішньому середовищі в умовах економічної трансформації, яка пов'язана також з особливостями міграційних процесів в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування та удосконалення під-

приємницької діяльності в Україні та вихованню молодого покоління присвячена праця В.Т. Сусіденка, О.М. Мороз, В.В. Репетацької. До наукових робіт, в яких вивчаються зазначені питання, також належать дослідження О.М. Ткачук, В.В. Турчак. Останні аналізують проблеми розвитку бізнес-культури підприємницької діяльності малого та середнього бізнесу в Україні. Наукова праця О.М. Ткачук та Н.С. Назаренко присвячена формуванню економічного, морального і духовного потенціалу суспільства. У роботі О.М. Ткачук окремо розглянуто етичні питання у бізнес-відносинах та сучасні тенденції економічного розвитку світового господарства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У досліджених наукових працях не приділено достатньої уваги вирішенню проблем соціально-економічних змін в суспільстві та збереженню «екології душі» учасників підприємницької діяльності. У роботі окремо розглядаються поняття та базові функції екології як універсальної науки; обговорюються питання недотримання встановлених законодавством норм, боротьби з корупцією в період економічної трансформації; також міграційні процеси в Україні та державне сприяння у відтворенні або відкритті власної справи на регіональному рівні для бізнес-переселенців із зон конфлікту.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження соціально-економічних змін в суспільстві та збереження «екології душі» людини під час реалізації бізнес-процесів. Проблема визначається та розглядається в період сьогоденної трансформації в Україні під впливом соціальної та економічної нестабільності, що і є головним завданням нашої роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми живемо в період політичної, технічної, економічної та соціальної трансформації, характерний для всіх часів існування людства. Незмінною при цьому залишається людська душа, яка потребує постійного удосконалення та розви-

тку. Сьогодні набуває особливого сенсу поняття «екології душі», що посідає особливе місце у суспільстві загалом та у житті кожної окремої людини. В цілому екологія є фундаментальною та універсальною наукою і займається вирішенням питань виживання цивілізації. Саме під впливом останньої відбулося наділення живих організмів статусом рівноправного учасника людського життя, а ефективність реалізації її соціального служіння забезпечила повноту суспільного розвитку.

Соціальне значення екології у повсякденному житті характеризується такими функціями: 1) політичною, що розглядається як процес налагодження взаємовідносин між владними структурами держави і визначає статус країни у світовому співтоваристві. Сьогодні Україна обрала новий шлях розвитку, спрямований на євроінтеграцію, який передбачає досягнення відповідності вимогам, зазначеним в угоді, що підписана з ЄС;

2) правовою – як законодавчою нормою відносно прав та обов'язків мешканців окремих територій з приводу взаємодії з навколишнім середовищем та дотримання встановлених ЄС правил і вимог (наприклад розсортування відходів, що утворюються в процесі людської діяльності);

3) технологічною – як механізм перебудови економіки у напрямку постійної заміни, трансформації наявних технологій на сучасні, енергоємні та екологічно чисті;

4) валеологічною, що зорієнтована на здоровий спосіб життя людини в процесі суспільної та особистої діяльності, яка наближається до сутності поняття «екологія душі»;

5) естетичною, пов'язаною з гармонічним співіснуванням особистості (її душі) поряд з природою та іншими живими істотами, з баченням краси світу в цілому та визначенням усього природного як досконалого; 6) етичною, що обумовлена морально-етичними взаємовідносинами між людьми, природою і суспільством в умовах соціальної та економічної трансформації. Саме остання функція широко пов'язана з поняттям «екологія душі».

Сучасний світ за своєю природою та сутністю є глобалізованим, технічним, мегаінформаційним, інколи хворобливо штучним. Він робить повсякденний виклик особистості, її можливостям, відчуттям, здібностям, що виявляються в родині, колективі, суспільстві, сам на сам, в умовах економічної трансформації. Але ж пріоритетом прояву є суспільство.

Останнім часом помітно загострились питання морально-етичного напрямку розвитку людини, що пов'язано з конструктивним мисленням, науково-технічним прогресом, прагненням людства до збереження екологічно якісного життя на Землі. Особливо актуальними в наш час є завдання, зорієнтовані на вирішення проблем «екології душі» особистості. Поряд з модернізацією та трансформацією, що постій-

но відбувається в суспільстві, вивчаються питання багатостороннього розвитку людини, а саме формування її культури, духовності, розкриття глибинного творчого потенціалу, естетичного сприйняття природного середовища. Навколишнє оточення особистості розглядається як невід'ємна частина її гармонічного удосконалення, як здатність розуміння справжньої краси життя та як бажання самостійно брати участь у відтворенні навколишнього світу згідно з наявними моральними та духовними принципами. Отже, повагу до своїх справжніх бажань і почуттів, чутливе сприйняття іншої людини як творіння Божого, розуміння особистості, її проблем та любов до всього живого можна впевнено назвати «екологією душі». Причиною недбалого відношення людини до природи можна вважати невміння прислухатися до себе, стримувати усе негативне, позбавлятися внутрішніх душевних проблем. Як наслідок, спостерігається поява страху перед природою, що викликає інстинктивне бажання підкорити її своїй волі. Таке ставлення та відношення спричиняє певний протест: паводки, цунамі, землетруси, виверження вулканів, висихання водоймищ, гибель рідкісних тварин. Відмітимо, що значною мірою душевний безлад у суспільстві підтримують засоби масової інформації, розголошуючи про чергову екологічну чи соціальну катастрофу, з метою сенсаційної, вражаючої новини, та в черговий раз порушуючи душевну рівновагу, гармонію своїх глядачів, слухачів, читачів тощо. Отже, для збереження чистоти «екології душі» людині слід достатньо вибірково сприймати різноманітну інформацію, намагаючись утримувати внутрішній особистий лад, налаштовувати себе на позитивні зміни в душі.

В умовах економічної трансформації особливого зосередження уваги потребує «екологія душі» як змістовне наповнення людини, чистота її серця. Сьогодні ми знаходимося в умовах економічного розвитку підприємницької діяльності, що пов'язано з перманентними змінами в суспільстві, з нестабільністю зовнішнього та внутрішнього середовища. Україна перебуває у стані неоголошеної громадянської війни, коли руйнується національна економіка, соціально-політичні засади, трансформується загальножиттєвий устрій. Людська душа прагне миру та спокою, шукає відповіді на довічні питання: хто винний і що робити? Для відповіді кожному необхідно почати з себе, зазирнути у власну душу, визначити свої почуття. Суспільна необхідність та спрямованість щодо збереження чистоти душі людини були суттєво втрачені під час руйнування історичної та духовної спадщини українського народу. Отже, і в той час відбувалась соціально-економічна суспільна трансформація.

Сьогоднішні нагальним завданням людини у суспільстві є ліквідація етичної та психологічної необізнаності. Особливо це стосується молоді, яка в процесі навчання отримує безліч

різноманітної інформації, але не володіє достатніми знаннями про розвиток особистості, про духовні основи та моральні аспекти поведінки у питаннях «екології душі». Відомий філософ, богослов, психолог і педагог В.В. Зеньковський писав, що можна привити людині будь-які навички, передати ті чи інші знання, якщо цього вимагає життя. Проте будь-яка освітня програма спрямована на те, щоб навички і знання закріплювались за людиною не тільки зовнішньо, механічно, а підтверджувались її внутрішнім змістом та особистим життям. Саме звернення до духовних цінностей в межах виховання людей може стати основою формування сучасної культури в усіх її проявах, зокрема у забезпеченні «екології душі» людини. Наприклад, для удосконалення стану «екології душі» в бізнесі необхідно враховувати формування морального погляду на загальнолюдські норми поведінки в суспільстві. Безумовно, досягнення високого розвитку «екології душі» є базовою складовою для успішної реалізації будь-якого дозволеного бізнесу. Воно дає змогу активізувати, організувати та якісно рекламувати бізнес-процеси в економічному середовищі. Особливо важливим є сприятливе відношення до бізнесу в суспільстві взагалі та створення сприятливого мікроклімату серед його основних учасників.

Що стосується соціальних програм з надання безкоштовних медичних послуг в умовах трансформації, то розвиток «екології душі» є найважливішою складовою для забезпечення здорового способу життя. Наприклад, відомо, що до революції 1917 р. лікування людини у сімейного лікаря починалось з питання: «Коли ви останній раз сповідались?». Іншим питанням було: «Коли сповідались члени вашої родини?». Після того лікар брався за роботу, пов'язуючи будь-яку без винятку хворобу з духовними проблемами людини, її батьків (якщо хворіють діти).

Отже, на першому місці завжди знаходиться людина: молодь, що починає дорослий життєвий шлях, планує створення родини, робить вибір щодо майбутньої власної справи; підприємець, який створює робочі місця, вступаючи у відносини з іншими людьми та отримуючи соціально-економічний результат і прибуток згідно із сучасним українським законодавством. Що стосується медичної сфери, кожний лікар (медсестра) повинні відповідати основним внутрішнім цінностям та моральним переконанням щодо своїх професійних обов'язків (принципи милосердя, турботи, поваги до життя, дотримання правила «не нашкодити», негативне відношення до евтаназії, абортів, особисте удосконалення та конфіденційність. Все це також з упевненістю можна вважати сутністю дослідженого об'єкту – «екології душі» людини.

В цілому головні пріоритети суспільних відносин є досить незмінними, постійними. Трансформується законодавство, поліпшується матеріальна база, інші технічні можливості, але

важливими завжди залишаються основні людські цінності в міжособистісному спілкуванні, а чи у вихованні молоді, бізнес-стосунках, медицині або іншій сфері діяльності.

Кожен із нас як в суспільстві, так і в особистому житті намагається турботливо ставитися до навколишнього середовища, закликає до підтримки чистоти і порядку, поважати природу. Але при цьому ми постійно забруднюємо навколишній простір і побутовими відходами, і власними негативними міркуваннями, словами та почуттями. Наша критика, дратливість несприятливо впливають на сімейні стосунки, стосунках з колегами, друзями, а заперечливі емоції забруднюють душі навколишніх. Отже, це наш сумний внесок у безперервний, на жаль, процес руйнування себе і суспільства. Водночас кожній людині завжди притаманне глибоке прагнення до життєрадісного, оптимістичного існування на Землі, потреба у любові до інших. Мудреці Сходу казали, що люди як віконця: вони бувають чистими та забрудненими. Кожна добра людина налаштована на те, щоб зуміти протерти «забруднене віконце», і тоді воно засяє та освітить навколишнім. Це є також втіленням відомої християнської істини – полюби ближнього, як самого себе. Кожна людина час від часу відчуває особливе добро, світло і чистоту в серці, що спонукає її до гармонічної взаємодії з навколишнім середовищем, викликає тремтливий ставлення до «екології душі» іншої особистості та формує дбайливе відношення до світу в цілому. Усе життя слід безпосередньо творити благо, щоб дії та вчинки були якісними, безкорисними, морально обґрунтованими. Де є людина, там завжди присутнє світло, існує можливість зробити добро – проявити милосердя, любов та простити.

Говорячи про ведення бізнесу в період економічної трансформації, слід зауважити на важливості малого і середнього підприємництва. Саме в такому зручному форматі людська душа може постійно проявляти моральне зростання, удосконалення і власну креативність в процесі ділового спілкування. Про це яскраво свідчить досвід розвинених країн, в яких свого часу також відбувалась трансформація форм власності. Дієвим шляхом творчого вирішення питань розвитку малого та середнього бізнесу в Україні є формування мобільної координуючої організації на національному рівні, що захищає інтереси підприємців. Водночас асоціації, створені на місцевих рівнях, входять до складу останньої. На сьогоднішній день членами таких бізнес-асоціацій в Україні є лише 0,02% підприємців, в той час як у США, Канаді та Німеччині цей показник сягає 80% від загального обсягу підприємницької діяльності.

Підприємці знаходяться у постійній конкурентній боротьбі та працюють у трансформаційних умовах, які завжди супроводжують їх діяльність. Аналізуючи сьогоднішній стан в Україні, підсумуємо результати: влада змінила-

ся, але сподівання щодо покращення життя людей не реалізувалося. Корупція не зникла, а подекуди навіть стала ще помітнішою. Отже, така система руйнування «екології душі» складалася роками і змінити ситуацію, використовуючи лише яскраві гасла, поодиночки неможливо. Для цього слід всім нам фундаментально консолідуватися. Проте корупція – не єдина перешкода, яку необхідно подолати у суспільстві, зокрема у форматі малого та середнього бізнесу. Серед інших проблемних питань є зарегульованість підприємницької діяльності, непрозорість її окремих процедур, посадовий доступ окремих чиновників до джерел фінансування, прийнятих для розвитку та реалізації бізнесу лише за ресурсною вартістю. Під час підписання проекту «5 вимог малого та середнього бізнесу до політики і влади» у 2012 р. його учасники запрополювали зазначені перепони. Майже півроку обговорювались та узгоджувались пріоритетні заходи в інтересах малого та середнього бізнесу на 2013-2017 рр. в Україні, де окремо було наголошено на відсутності систематизованої і послідовної державної політики його розвитку та на порушеннях прав суб'єктів бізнесу. Останнє спричинило появу рішення щодо співпраці підприємців та суб'єктів законодавчої ініціативи в ракурсі розробки, прийняття і виконання нормативних документів з метою протидії цим перешкодам та забезпечення нових можливостей розвитку.

Зазначимо, що протягом 2014 р. сімдесят малих та середніх підприємств України з різних регіонів (переважно з Черкаської, Київської, Одеської областей) зареєструвалися на Вінниччині внаслідок міграції. Їх діяльність стосується сфер будівництва споруд, облаштування доріг, роздрібною та оптовою торгівлі товарами повсякденного попиту. На податковий облік стали також машинобудівельні підприємства. Останнім часом в Україні спостерігається тенденція до створення максимально комфортних умов для малого і середнього бізнесу: діяльність національної фіскальної служби спрямована на удосконалення ведення обліку і звітності підприємств, забезпечення рівних прав суб'єктів господарської діяльності під час державного догляду, спрощення процедур закриття бізнесу та скорочення терміну їх проведення. За сприяння Євросоюзу у деяких регіонах країни створюються центри підтримки малого та середнього бізнесу, що формуються на підставі переселення підприємців із зон конфлікту України. І в цьому випадку слід згадати про «екологію душі» в умовах економічної трансформації. Це стосується, наприклад, і підписання у березні 2015 р. грантової угоди між Представництвом Євросоюзу та Департаментом регіонального економічного розвитку Вінницької обласної адміністрації. Така угода з'явилася в рамках форуму Міжрегіонального співробітництва та інвестицій зі створення центру підтримки малого та середнього бізне-

су, що постраждав у Донецькій, Луганській областях, на території Криму, як свідчення економічної трансформації на регіональному рівні. Проект було розроблено з ініціативи асоціації «Приватні інвестори України» у співробітництві з Вінницькою торгово-промисловою палатою та Департаментом економічного розвитку місцевої обласної адміністрації, він націлений на оптимізацію взаємовідносин у підприємницькій діяльності.

Отже, у результаті конфлікту на південному сході України руйнуються або зупиняються підприємства, втрачаються робочі місця; приватні інвестори і економіка зазнають колосальних збитків, страждають люди. І саме тут актуальними є питання «екології душі», допомога людині, турбота про неї, співчуття. Загалом такі сумні події й сприяли появі центрів реабілітації бізнесу в окремих регіонах країни з метою вирішення проблем мігрантів-переселенців із зон конфлікту. Сьогодні вже більше 40 тис. підприємств малого та середнього бізнесу в Донецькій і Луганській областях зупинили роботу. Багато з них, на жаль, не мають можливості відновити діяльність. Новітні проекти підтримки пропонують комплексні заходи допомоги бізнес-переселенцям. Передбачено можливості отримання пільгових кредитів, налагодження контактів з місцевим підприємництвом, інвесторами, владою, консультації щодо створення та реалізації бізнес-планів інвестиційних проектів. Що стосується питання кредитування малого і середнього бізнесу в Україні, то у результаті кризи 2008-2009 рр. воно значно скоротилося (через фінансові труднощі підприємств, різке зростання проблемних активів у банківській системі, встановлення банками жорсткіших вимог до потенційних позичальників). Таке падіння повною мірою так і не було відновлене протягом 2010-2014 рр. У найскладніші часи банки зосереджувалися на роботі з корпоративним сегментом, поширюючи кількість клієнтів малого і середнього бізнесу, здебільшого для отримання комісійних доходів і надання обмежених за сумою, дорогих овердрафтів та кредитних ліній його надійним клієнтам.

Важливою рисою функціонування проектів для переселенців із зон конфлікту є проведення навчальних та коопераційних заходів (під час реалізації спільних програм). Вони спрямовані на пошук ділових партнерів, забезпечення збуту на внутрішньому і зовнішньому ринках, залучення інвестицій та надання пільгових кредитів. Ключовими перевагами, згідно з програмами центрів для бізнес-мігрантів, що здійснюють або планують відновити підприємницьку діяльність у новому регіоні, є:

1) можливість отримання телефонної, особистої консультації щодо умов ведення бізнесу та програмної фінансової підтримки. Отже, для адаптації на новій території важливим є швидкий доступ до чіткої інформації відносно головних напрямків діяльності в регіоні. Це і питан-

ня налагодження контактів з органами влади, регіональним бізнесом, і пошук персоналу, пошук комерційної нерухомості, і налагодження зв'язків з фінансовими установами; також надання інформації щодо програмної підтримки бізнесу і ділових регіональних процедур реєстрації або створення нової компанії;

2) можливість отримання он-лайн інформації щодо умов ведення бізнесу та подання он-лайн заявки на фінансову підтримку. Передбачено створення інтернет-порталу міжрегіонального співробітництва та інвестицій, що поєднуватиме всю необхідну інформацію щодо потенціалу окремого регіону та надасть реальні інструменти для організації бізнесу. Портал дозволить підприємцям з інших регіонів вирішити чимало питань: ознайомитись з перевагами ведення бізнесу на новому місці; отримати актуальну інформацію щодо бізнес-заходів і пропозиціями кооперації регіональних компаній та відіслати запит на співпрацю; опублікувати інвестиційні проекти або пропозиції; оголосити пошук партнерів чи співробітників; ознайомитись з програмою створення нових робочих місць, консультативної підтримки; переглянути відеокадри історії успіхів підприємців з інших регіонів; поділитися та прокоментувати інформацію у соціальних мережах; підписатися на отримання інформаційної розсилки для моніторингу корисної інформації;

3) можливість одержання бізнес-переселенцями у певному регіоні прямої фінансової допомоги у вигляді пільгового кредиту на організацію чи перенесення бізнесу. Згідно з передбаченою програмою певна кількість підприємств малого та середнього бізнесу із зон конфлікту буде забезпечена за кредитами в національній валюті пільговою відсотковою ставкою у розмірі від 6 до 10% (залежності від класу ризику позичальника). У результаті діяльності таких організацій, центрів з допомоги бізнесу люди з одних регіонів формуватимуть візуальне позитивне бачення та ставлення до людей з інших регіонів країни.

Висновки. В сучасних умовах господарювання, коли відбувається трансформація соціально-економічних відносин в Україні, необхідно приділити увагу «екології душі» людини, яка бере

участь у підприємницькій діяльності. Остання, у свою чергу, є основою будь-якої економічної системи. Малий та середній бізнес є саме тим форматом економічних відносин, в якому відбувається постійний мобільний вплив середовища на поведінку людини, організації, підприємства в трансформаційних умовах господарювання. При цьому важливим аспектом в управлінні підприємницькою діяльністю залишається питання дбайливого ставлення до людини, турбота про неї, прояв співчуття в період економічної трансформації в країні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Поняття екології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/Екологія>.
2. Клятва Гіппократа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Клятва_Гіппократа.
3. Малий та середній бізнес України об'єднався у Платформу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.20minut.ua/Podii/malij-ta-serednij-biznes-ukrayini-ob-yednavsya-u-platformu-10428455.html>.
4. За підтримки Євросоюзу у Вінницькій області створюється Центр підтримки малого та середнього бізнесу із зон конфлікту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaban.org/centre-vin.html>.
5. Сусіденко В.Т. Впровадження міжнародного соціально-економічного досвіду в процесі духовного виховання студентської молоді / В.Т. Сусіденко, О.М. Мороз, В.В. Репетацька. – Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2010. – 107 с.
6. Ткачук О.М. Становлення та розвиток бізнес-культури підприємницької діяльності в Україні / О.М. Ткачук, В.В. Турчак // Соціальна економіка. – 2012. – № 2-3. – С. 110-115.
7. Ткачук О.М. Формування економічного, морального і духовного потенціалу суспільства / О.М. Ткачук, Н.С. Назаренко // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації: зб. наук. ст. учасників 5-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції / ПНПУ ім. В.Г. Короленка. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2013. – С. 51-54.
8. Ткачук О.М. Бізнес-культура: навч. посіб. / О.М. Ткачук. – Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2013. – 204 с.
9. Ткачук О.М. Сучасні тенденції економічного розвитку світового господарства / О.М. Ткачук // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: зб. матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 10-11 квіт. 2015 р.) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2015. – С. 115-118.